

بِناَمِ خِدا

نکاتی در مورد گزارشگری ریسک

حسین عبده تبریزی

میثم رادپور

تهران - دی ماه ۱۳۹۸

این اسلایدها اولین بار در همایش یک روزه مؤسسه مسابرسی مفید راهبر ارائه شد

گزارشگری روایی (narrative)

صورت‌های مالی

گزارشگری ریسک (بازار، اعتباری، نقدینگی و ریسک برآوردها)

گزارشگری اصول شرکت‌داری یا حاکمیت شرکتی Corporate Governance

گزارشگری ریسک محیط زیست، اجتماعی و ریسک حاکمیت

منافع گزارشگری ریسک

افزایش اعتماد سرمایه گذار به کیفیت عملکرد مدیران

ارائه تصویر بهتری از عملکرد شرکت در صورت وقوع ریسکها

نشان دادن مسئولیت پذیری هیأت مدیره

گزارشگری اصول شرکت‌داری (حاکمیت شرکتی)

- **حاکمیت خوب در ارائه گزارش‌های مالی با کیفیت، اهمیت بالایی دارد.**
- **افشای قواعد حاکمیت شرکتی در دهه‌های اخیر به موارد زیر برمی‌گردد:**

- **رسوایی‌های حاکمیت شرکتی (انرون، ورلدکام و هرمالین و وایزباخ)؛**
Hermalin & Weisbach
- **مقررات گزارشگری که هیأت‌مدیره را ملزم به گزارشگری و یا افشای قواعد حاکمیت شرکتی می‌کند؛**
- **پرداخت‌های نجومی و عمده به مدیران؛**
- **تقاضاهای اخیر برای اصلاح تبعیض جنسیتی در هیأت‌مدیره‌ها.**

گزارشگری ریسک محیط زیست، اجتماعی و ریسک حاکمیت شرکتی

- این ریسک‌ها نقش عمده‌ای در قابلیت شرکت برای خلق ارزش دارد.
- این سه ریسک (اگر بااهمیت باشد) باید در تدوین استراتژی بنگاه منظور شود.
- ریسک‌ها و فرصت‌های بااهمیت توسعه پایدار که بر استراتژی و سرمایه شرکت (سرمایه طبیعی، انسانی و سرمایه تولیدی) تأثیر می‌گذارد، می‌باید افشا شود.
- گزارش می‌باید نحوه عمل بنگاه از نظر رعایت استراتژی در سال قبل را لحاظ کند و هر نوع مانع جدی بر سر راه کارکرد این فرایند را توضیح دهد.
- مطالعات تجربی حاکی از ارزش افزوده اضافی در بنگاه‌هایی است که این سه ریسک را در ارزیابی ریسک‌های بااهمیت خود لحاظ می‌کنند.

گزارشگری ریسک در ایران

- امروز حداقل آن است که در مورد ریسک در سطح بنگاه صحبت می‌کنیم، نه این که ریسک موضوعی باشد که فقط در کلاس‌های درس از آن صحبت کنیم.
- امروز به‌ویژه به دلیل وضعیت بانک‌ها، بحث گزارشگری ریسک در ایران اهمیت بالایی یافته است.
- سازمان بورس به مثابه‌ی مقام ناظر به این جمع‌بندی رسیده که گزارشگری ریسک بنگاه‌ها می‌باید بهبود یابد.
- گزارشگری بهتر ریسک ملازم حاکمیت شرکتی بهتر است.
- شرکت‌ها علاقه‌مند نیستند اطلاعاتی را ارائه کنند که قدرت رقابت آن‌ها را تضعیف می‌کند. مدیران ایرانی همچون مدیران سایر کشورها علاقه ندارند ریسک‌های بالقوه را آشکار کنند، چون ذینفعان (و به‌ویژه ارائه‌کنندگان وجوه مالی) نگران می‌شوند. نتیجه آن است که پیش‌بینی می‌شود گزارش‌ها «تکرار واضحات» باشد؛ گزارش‌های ریسک در سال‌های آغازین گزارشگری، ژنریک خواهد بود که نیاز کسی را تأمین نمی‌کند.
- مثل همه جای دنیا، در ایران هم سال‌ها طول می‌کشد تا روشن شود دریافت‌کنندگان اطلاعات چه نیازهایی دارند، و مدیران آمادگی دارند چه اطلاعاتی عرضه کنند.

تجربه جهانی

- آلمان و بریتانیا در اروپا استانداردهای گزارشگری ریسک را جدی تر دنبال کردند و بریتانیا با قانون اصول شرکت داری از ۲۰۰۳ شرکتها را ملزم کرد که «مؤثر بودن رویه‌های مدیریت ریسک» بنگاه خود را گزارش کنند.
- بریتانیا در ۲۰۱۳ مدیریت ریسک را به کنترل‌های داخلی و «تداوم فعالیت» شرکتها پیوند زد.
- مقررات حسابداری در بریتانیا از مدیران می‌خواهد، «ارزیابی دقیقی از ریسک‌های اصلی پیش روی شرکت به عمل آورند، و در صورت‌های مالی روشن کنند چگونه این ریسک‌ها مدیریت می‌شود یا کاهش داده می‌شود.»
- عمده مقررات بعد از سال ۲۰۰۸، بخش مالی را مخاطب قرار می‌دهد.
- IFRS 7 با عنوان «افشا: ابزارهای مالی» پایه‌ای برای تنظیم «مقررات گزارشگری ریسک» در بسیاری از کشورهاست.
- بازل ۲ (افشای کفایت سرمایه) مربوط به سال ۲۰۱۲ و بازل ۳ به موضوع ریسک در نهادهای مالی برمی‌گردد.

مقررات «افشای ریسک گسترده تر توسط بانکها»

اصول هفت گانه افشای ریسک را به شرح زیر تعریف می کند:

- افشاها می باید روشن، متعادل و قابل فهم باشد.
- افشاها می باید جامع باشد و شامل همه فعالیت های اصلی و همه ریسک ها شود.
- افشاها می باید اطلاعات مربوط را ارائه دهند.
- افشاها می باید نشان دهد که شرکت چگونه ریسک های خود را مدیریت می کند.
- افشاها در طول زمان می باید با یکدیگر سازگار باشند.
- افشاها می باید با افشای مشابه سایر بنگاه ها قابل مقایسه باشد.
- افشاها می باید به موقع انجام شود.

در مراحل آغازین، گزارشگری ریسک چه محتوایی دارد؟

- شرکت‌ها فرایندهای شناسایی، ارزیابی و مدیریت ریسک‌ها را افشاء نمی‌کنند.
- شرکت‌ها فرایند ریسک را توضیح نمی‌دهند؛ بیش‌تر فهرستی از ریسک‌هایی را ارائه می‌دهند که شناسایی شده و کاهش یافته.
- شرکت‌ها امیدوارند مسائل بهبود یابد؛ خوشحال‌اند کمیته‌های ریسک در شرکت‌هایشان شکل گرفته، و ریسک را در کمیته‌های حسابرسی یا هیأت‌مدیره دنبال نمی‌کنند.
- این فشار گزارشگری بخش مالی (بانک) است که به بقیه بخش‌ها فشار می‌آورد که ریسک‌های خود را گزارش کنند.

مثال‌هایی از ریسک‌های قابل گزارش در صنایع و بنگاه‌های مختلف

- ریسک‌های صنعتی که در معرض خطر تغییرات نرخ ارز و قیمت کالاهای اساسی هستند.
 - ریسک‌های بنگاه‌هایی که در معرض ریسک‌های جغرافیایی یا سیاسی هستند.
 - ریسک‌های اصلی در شرکت‌های حفاری / معدنی ریسک استخراج.
- مثال: ریسک شرکت نفتی BP در خلیج مکزیک در سال ۲۰۱۰ که مربوط به دکل نفتی افقی در آب‌های عمیق بود. (هیچ حسابداری این ریسک را گزارش نکرده بود).
- ریسک اصلی شرکت‌های داروسازی ← ریسک طرح‌های توسعه (R&D)، ریسک شکایت از شرکت.

رعایت مقررات (Compliance)

- بخش قابل ملاحظه‌ای از پیشرفت در گزارشگری ریسک به رعایت (انطباق یا تطبیق) برمی‌گردد. چون متابعت از قاعده مطرح است، بنابراین می‌شود از واژه «رعایت» استفاده کرد.
- از Compliance در فرایند پولشویی استفاده می‌شود.
- مدیر رعایت (Compliance Officer) و واحد یا اداره رعایت Compliance Department.
- تعریف ریسک رعایت (Compliance) توسط بازل: ریسک Compliance عبارت است از ریسک مجازات‌هایی که براساس قانون یا مقررات وضع می‌شود.
- البته رعایت چیزی فراتر از «متابعت از قانون» است.
- «رعایت» پلی است بین سود و توجه و تبعیت از مقررات.

رعایت مقررات (Compliance) (ادامه)

- نیاز به فرهنگ رعایت یا Compliance وجود دارد؛ حسابرس کاری می کند که این فرهنگ شیوع یابد.
- تمام تلاش حسابرس استقرار رعایت (Compliance) است. می کوشد تا «شناسایی الزامات قانونی، مقرراتی و رویه‌هایی که اجرای آنها در شرکت لازم است، انجام شود و اجرای ترتیبات، سیستم‌ها و کنترل‌های لازم برای تسهیل اجرای این تعهدات و الزامات عملی شود.»
- حسابرس می باید «ارزش‌هایی در شرکت ایجاد کند که رابطه شرکت با مشتریان، طرفین تجاری، مقامات نظارتی، صنعت و بازار را کنترل و تنظیم کند.»

نمونه‌هایی از گزارشگری ریسک صحیح

- نمونه‌هایی از گزارشگری ریسک درست
 ۱. نشان دادن ریسک تغییر استراتژی؛
 ۲. «صداقت در بیان»؛
 ۳. بیان متمرکز و جمع‌وجور؛
 ۴. توضیح درست از مدل کسب‌وکار شرکت و بخش توضیح ریسک به روزآمد و خوبی که تکرار حرف‌های قبلی نباشد؛
 ۵. گزارش در مورد هر ریسک با اشاره به بخش‌های دیگر گزارش
 ۶. شرح حاوی جزئیات مفید و ضروری در گزارش از جمله انتشار دستورکارهای کمیته ریسک.

هدف وسیع‌تری از گزارشگری

- هدف گزارشگری ریسک محدود به ایجاد اعتماد میان سرمایه‌گذاران نیست، بلکه ارتقای «کیفیت کلی مدیریت» هم مطرح است.
- بحث ریسک جامع (comprehensive) در مقابل ریسک هدف‌گذاری شده (targeted).
- حساسیت سرمایه‌گذاران بزرگ به ریسک در مقایسه با سرمایه‌گذاران کوچک (شاید باید برعکس باشد). حسابرس چه نقشی دارد؟
- اگر سرمایه‌گذار از ریسک برداشت اشتباهی داشته باشد، این به کیفیت گزارشگری ریسک برمی‌گردد.

اشکالات گزارشگری ریسک کدام است؟

- گزارش‌های ریسک حجیم خود باعث مخفی کردن ریسک‌های اصلی می‌شوند. در چنین گزارش‌هایی دشوار بتوان مضامین ریسک را یافت. این مضامین آن‌قدر غیرمشخص‌اند که استفاده خاصی از آن‌ها نمی‌شود داشت.
- ممکن است گزارشگری خیلی ژنریک باشد؛ یعنی بیش از حد عمومی باشد.
- ممکن است گزارشگری خیلی مبهم باشد.
- درازگویی بیش از حد در گزارش آمده باشد.
- مغرضانه به سمت گزارشی مثبت سوگیری شده باشد.
- گزارش متکی به فرمول‌بندی خاص و فاقد اطلاعات کیفی باشد.
- پر از جملات اگر و شرطی باشد؛ گزارشگری ریسک بیش از حد محتاطانه باشد.
- مقررات مازاد به معنای آن است که گزارش‌های ریسک حاوی انبوهی از عبارات «رعایت مقررات» (Compliance) باشد.
- هر چند مدیران (بنگاه‌ها) تمایلی به بیان کامل ریسک‌ها ندارند، حساب‌برسان و سرمایه‌گذاران کم‌تر نظریات مدیران را به نقد می‌کشند.
- تهیه‌کنندگان گزارش‌ها از تضادی غریزی رنج می‌برند که می‌خواهند مثبت باشند، اما ماهیت گزارش ریسک آن است که منفی‌ها را دنبال می‌کند.

گزارشگری خوب ریسک کدام است؟

- ❖ بیان صادقانه در چارچوب استراتژی و مدل کسب و کار آن و این که چگونه ریسک مدیریت می شود.
- ❖ تعادل بین نیازهای کاربران صورت های مالی و تهیه کنندگان آنها (قضاوت دشواری برای حسابداران).
- ❖ نگرانی عمده در مورد گزارش های موجود آن است که فرمولی اند، ژنریک اند و خیلی به متن های روابط عمومی شبیه اند.

محتوی مناسب گزارش ریسک:

- شناسایی ریسک های اصلی که شرکت در معرض آن است / ریسک های اولویت دار و ریسک های در حال شکل گیری.
- شرح این که چرا مدیریت معتقد است این ریسک ها محوری و حیاتی است.
- شرح این که مدیریت برای کاهش این ریسک ها چه می کند.
- شناسایی ریسک های در حال شکل گیری و جدید.
- شرح این که مدیریت این ریسک ها را در طول سال چگونه ارزیابی می کند.

شکل مناسب گزارش ریسک:

- شرکت ها می باید ناچار باشند ریسک های مربوط به خود را در گزارش های مالی در بخشی جداگانه و به شکل ساختاریافته و تلفیق شده ای بیاورند و این اطلاعات را در سرتاسر گزارش مالی پراکنده نکنند.
- تعادل بین «اطلاعات خیلی زیاد» و «اطلاعات خیلی کم»؛ آیا بحث شخصی است.
- در گزارش مدیر به مجمع باید خلاصه ای از ریسک گزارش شود

ریسک گذشته یا ریسک آینده

- آسان است بگوییم در گذشته نزدیک با چه ریسک یا ریسک‌هایی روبرو بودیم و آنها را حل و فصل کردیم. کار مشکل آن است که به ریسک‌های آینده توجه کنیم، بدون این که تصویر مبهم و فاقد اطلاعاتی از ریسک آتی ارائه دهیم. کاری است که به تعادل‌های ظریفی نیازمند است.
- باید فراتر از ریسک‌های مالی رفت؛ کم‌تر به ریسک‌های غیرمالی توجه می‌شود؛ ریسک‌های غیرمالی‌ای چون ریسک از میان رفتن اعتبار سرقفلی و نام و نشان تجاری (Brand) شرکت.
- بعضی معتقدند توجه به همه ریسک‌های ممکن در گزارش ریسک لازم نیست (اگر معنی گزارش جامع این است). این کار نه تنها مفید نیست، بلکه مضر است.

مثال شرکتی که ۱۰۰٫۰۰۰ نفر برایش در ۷۰ کشور کار می‌کنند، چگونه در مورد همه ریسک‌ها گزارش دهد.

- گزارش ریسک‌ها اصلی آتی اهمیت بالا دارد.

تحلیل کمی ریسک

- آیا حوادثی که وقوع آنها بسیار بعید است، اگر اتفاق افتد (قوی سیاه)، را هرگز می توان گزارش داد؟ مثال شرکت BP در خلیج مکزیک.
- کمی کردن موارد نادر خیلی ترسناک است. سهامداران را می ترساند.
- مدیران معتقدند کمی کردن ریسک، شأن آنها نزد رقبا را پایین می برد؛ این بهانه خود می تواند مانع بزرگی برای گزارشگری درست باشد.
- حسابداری احتمال - محور منافع زیادی به بار می آورد و مکتبی در حسابداری از این نوع کار حمایت می کند.
- در گزارش ۲۰۱۲، ACCA «حسابداری صمیمی» یا «حسابداری بااطمینان» (confidence accounting) را مطرح می کند.
- حسابها سطح اطمینان بهتری می دهند اگر «اعداد» با توجه به «عدم اطمینانهای» منضم به آنها گزارش شوند.
- گزارشدهی ریسک و اطلاعات حساس: بهانه عدم افشا؛ آیا گزارشدهی درست بدون دادن «اطلاعات حساس» معنا دارد؟

آینده گزارشگری ریسک

- در تئوری، استاندارد شدن بیشتر گزارش دهی ریسک مطلوب است و در آینده اتفاق می افتد.
- آیا وضع مقررات در این حوزه باید ادامه یابد، یا مسئله به استانداردها و جمع بندی حرفه سپرده شود؟
- آیا در حوزه ریسک، «استاندارد بین المللی» کاربرد بیشتری دارد؟ آیا در این زمینه best practice بین المللی وجود دارد؟
- آیا گزارش دهی ریسک در آینده باید زودتر از سالیانه باشد؟ فصلی و شش ماهه
- گزارشگری ریسک در لحظه (real time)؛ یعنی اگر ریسک بزرگی حادث شد، باید بلافاصله گزارش شود. (در گزارش مکمل یا میان دوره ای)

نتیجه گیری

- باید به دنبال بهبود گزارشگری ریسک بود.
- گزارشگری ریسک قطعاً در مراحل تدریجی و تکاملی باید صورت گیرد.
- به دلیل حساسیت این گزارش دهی، تهیه کنندگان صورت های مالی به تدریج یاد می گیرند که چگونه گزارش دهند.
- گزارش دهی ریسک در حال حاضر فرمولی (شابلونی) است و در عمل مقدار اطلاعات منتشره بسیار کم است.
- افزایش مقررات برای گزارشگری ریسک به رویکرد رعایت-محور (compliance-based) می رسد که حاصل آن گزارش های عمومی (ژنریک) است.
- در این مسیر سرمایه گذاران و دیگر کاربران و ذینفعان می باید درگیر شوند، نه این که دائماً قوانین و مقررات جدید وضع شود.
- گزارشگری ریسک مناسب به سرمایه گذاران اعتماد می دهد؛ افشای بیش تر ریسک تهدید نیست.
- گزارشگری ریسک فرصتی است برای نشان دادن قدرت کنترل و مدیریت شرکت.
- همه از گزارشگری ریسک سود می برند و بحث گزارشگری ریسک باید ادامه یابد و غنی تر شود.

با تشکر